

Uns mapes de Catalunya ben singulars

Joan Alsina i Giralt

De ben antic existeixen representacions cartogràfiques. La més antiga que es coneix sembla que és una placa de fang que data del dos mil cinc-cents abans de Crist, trobada a Babilònia i en la qual hi figuren ja els punts cardinals. Tractant la qüestió a grans trets, es diu que foren els xinesos els qui s'avançaren notablement en la cartografia a les darreries de l'era pre-cristiana. Però els qui realment bastiren els fonaments de tot l'actual sistema cartogràfic van ser els grecs. Claudi Ptolomeu, just abans de l'inici de l'era cristiana, fou el gran innovador.

Més enllà els àrabs recolliren, milloraren i expandiren la tradició cartogràfica dels grecs Al-Idrisi, en el segle XII, fou un notable autor d'un important mapamundi. Una millora important de la cartografia no fou, però, notable fins ja entrat el segle XIV i especialment el XV.

Bona part, sinó tota, de la cartografia d'aquells anys era, però, dedicada als perfils marítims i, per tant, a la navegació. Eren anomenats correntment portolans.

A mitjan segle XIII, els italians es destacaren en la confecció de portolans: Pietro Vesconte i Francesco Pizigno, a Venècia, i Giovanni de Carignano, a Gènova.

A la primera meitat del segle XIV aparegueren uns nous i importants cartògrafs. L'historiador anglès de la cartografia G.R. Crone, en la seva obra *Maps and their makers*, publicada l'any 1953, hi dedica tot un capítol amb l'encapçalament "Mapamundis catalans, i ens diu: "A la primera meitat del segle XIV l'escola catalana, formada per mallorquins en la seva major part, desplaçà els italians del nord i ostentà la primacia del progrés cartogràfic, tot i que més com a successora que com innovadora (...). La il·lustrada Casa d'Aragó, i sota la seva protecció Barcelona, es va convertir en un centre difusor dels coneixements àrabs, i, per tant, s'avançà en matemàtiques, astronomia i construcció d'instrumental (...). Aquest ferment intel·lectual exercí una forta influència sobre la cartografia, que es posà de manifest en l'atles català dels volts del 1375, veritable obra mestra..."

Mapa del 1641, d'autor desconegut. El nord a baix i l'est a l'esquerra.

Mapa de Sanson del 1653.

Aquest atlas català fou obra del jueu mallorquí Abraham Cresques, ajudat pel seu fill, també cartògraf, Jafudà Cresques. Anterior a aquesta família Cresques hi havia hagut –i amb molt fama com a cartògraf– el també jueu mallorquí Angelí Dulcert, que publicà una carta nàutica l'any 1339 i que col·laborà amb els cartògrafs italians signant les seves obres amb el nom d'Angelino Dalorto.

No serà fins a la segona meitat del segle XV quan comencin a aparèixer, amb notable abundor, els mapes de terres interiors en addició als portolans. I comença l'anomenada escola flamenca, de gran importància en el segle XVI. Abraham Ortel (Ortelius), Gerard Kremes (Mercator) i Joan Baptista Vrints foren dels més importants d'aquesta escola.

És precisament d'aquest darrer, Joan Baptista Vrints, que tenim el primer mapa, de l'any 1602, dedicat exclusivament a Catalunya. Porta per títol *Cataloniae Principatus. Novissima et accurata descriptio*, i és dedicat a Bernat de Cardona, abat de Sant Miquel de Cuixà i a altres personalitats religioses i militars catalanes.

A partir d'aleshores són força ja les representacions cartogràfiques de Catalunya, bona part d'elles degudes a cartògrafs francesos durant els segles XVII i XVIII.

És precisament d'uns curiosos mapes d'aquests anys que volia parlar avui, tot i que m'adono, veient tot l'escrit fins ara, que el que podríem anomenar introducció a la qüestió tindrà més llargària que el tema principal.

Joan Reglà, en el seu llibre *Els Virreis de*

Mapa de Sanson del 1660.

Catalunya, publicat l'any 1956, ens diu: “En els dotze anys transcorreguts entre 1641 i 1652, Catalunya visqué enmig d'una guerra civil i, al mateix temps, fou un dels escenaris de la Guerra dels Trenta Anys i de la lluita posterior hispano-francesa, que no va cessar fins al Tractat dels Pirineus del 1659”.

De l'any 1641 –en els inicis d'aquesta etapa bèl·lica de la qual ens parla Reglà– tenim un mapa, d'autor desconegut, que porta el títol *Catalogne et Aragon*. És una versió capgirada de Catalunya i Aragó. Té el nord a la part inferior i l'est a l'esquerra. Cal suposar que el mapa va ser fet amb finalitats militars, amb el país a envair de cara amunt. No és pas aquest l'únic mapa d'aquestes característiques. Entre molts altres en trobem un, de Roussel i La Blottière, fet als voltants del 1730, també en plena guerra, i amb el nord a la part baixa.

Dos mapes més, un de l'any 1653 i un altre del 1660, i curiosament del mateix autor, Nicolau Samson, són ben dissemblants i de fort contrast, sobretot si es contempen l'un al costat de l'altre. Mentre el de 1653 ens presenta una Catalunya llarga i prima, per dir-ho així, el de 1660 ens la fa baixa i grassona.

Moltes altres coses, a més d'aquestes comentades, de caràcter purament formal, es poden trobar en la contemplació de mapes antics de Catalunya. Des de l'absència, en alguns mapes, de Sabadell, fins a la presència força corrent de Sant Julià i de Jonqueres, s'hi pot trobar de tot. Potser un altre dia en parlarem.